Antoni Ródenas Marhuenda

D'Azorín i el país meu

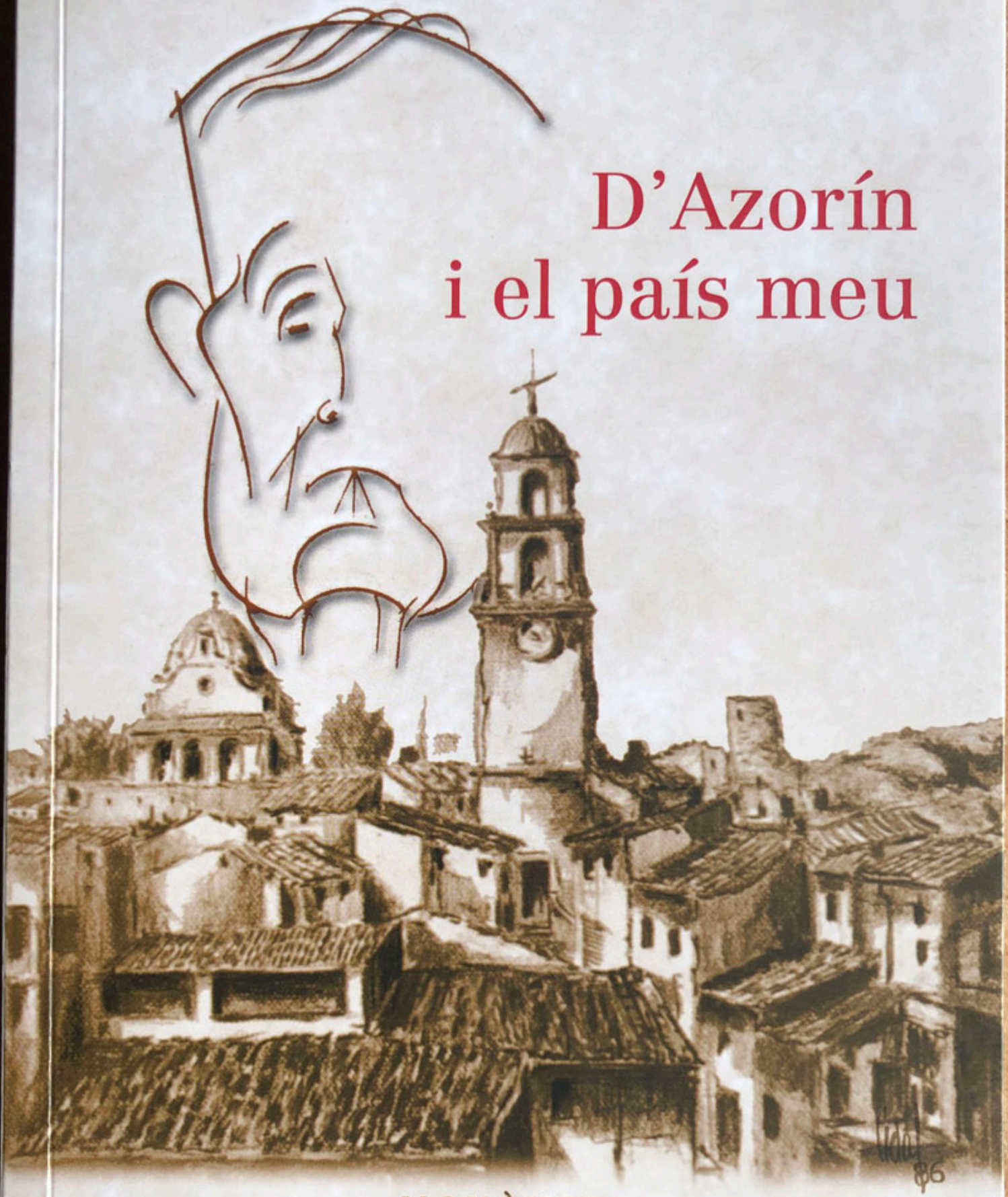

MONÒVER
MMXVIII

Antoni Ródenas Marhuenda

D'Azorín
i
el país meu

Pròleg de
Paül Limorti

MONÒVER
MMXVIII

Edita:
Regidoria de Cultura
de l'Ajuntament de Monòver
amb la col·laboració de la
Diputació d'Alacant

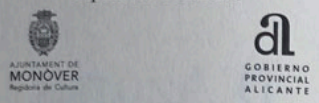

© D'aquesta edició:
Ajuntament de Monòver
i
hereus d'Antoni Ródenas Marhuenda

© Portada:
Il·lustració: Enrique Vidal Pina
i
dibuix d'Azorín realitzat per Menéndez Chacón
(Arxiu Casa-Museo Azorín)

Revisió del text:
M. Carmen Díaz Sabater, Alicia Cerdá Romero,
Andrea García López i Lidia Vicent Martínez

Impressió i maquetació:
Impresos Mondéjar, S. L. – Monòver

Dipòsit Legal:
A 479-2018
ISBN: 978-84-09-05414-5

Índex

	Pàgina
Presentació, per Júlia Tortosa, Regidora de Cultura	9
Pròleg de Paül Limorti	13
Pròleg de l'autor a la edició de 1996	23
Declaració preliminar	27
Sóc català, sóc valencià	33
El naturalisme panteista del meu quadern de Brueghel	39
La meua comarca de les Valls del Vinalopó	43
Una excursión al Carxe	49
Els extrems es toquen	53
Frustració d'un procés comunitari	59
Una alineació secular	63
El bilingüisme: mig figa, mig raïm	67
La llengua perifèrica de les Valls del Vinalopó	75
Un repoblament prou modern	81
Permanència, però desorientació	87
Una conversa de filologia	91
Les confessions d'un petit lector	97
Ni comospolitisme asèptic ni comarcalisme barroc	105
Un gall en garbera: modisme vigent	109
Entre el castissisme i l'urbanisme	115
La creació d'un públic lector i la cultura de la imatge	119
Azorín, Catalunya i el País Valencià	123
L'estatisme azorinià	131

El Monòver dinàmic que oblidà Azorín 137
La castellanització ineficient 147
Una industrialització en marxa 151
Uns camperols frustrats 157
La intimitat traïda pel falsejament de la llengua 159
La desatenció a la perifèria 165
El meu descobriment de Monòver 169
Els meus avis 173
Retorn als orígens 179
Parlen les coses i també les persones 185
El temps fuig, s'emporta i deixa 191
La casa azoriniana de Monòver 195
La burguesía il·lustrada del Nou-cents 201
El perqué d'una disglòssia 205
Falta d'interès de la desfasada Renaixença valenciana . . 211
Joaquim Amo: l'altra cara de Monòver 219
Les Canyissades de l'oncle Canyís 223
Més sobre l'autoria de les Cañisaes de Cañís (1996) 229
Les acaballes de la cultura popular tradicional 237
Un públic del secà poc diferent del de l'Horta 243
Els Jocs de Pallissa, una recialla del teatre medieval? . . . 247
Encara més sobre els Jocs de Pallissa (1996) 251
Crisi de la ironia o crisi indiomàtica? 259
La ciutat de València: una capital que no exerceix 263
La Regió del Sudest: una ambició de Múrcia 267
Dificultats per a delimitar i estructurar la comarca 271
La fidelitat a la llengua, garantia de futur comunitari . . . 279
Final amb somni 283

E, passants per lo lloc de Saix, alleujam-nos en la horta de Favanella; e de dit lloc de Saix tro al dit de Fanavella ha nou llegües... E en aquest camí de la dita jornada, per ço que la terra que calcigam era erma e deserta e plena de gran multitud de caça, ço és, de perdius, conills e llebres...

(*Crònica* de PERE EL CERIMONIÓS, Jornada del 9 de desembre de l'any 1364)

Y qué bien se sueña aquí, en esta tierra seca, apartado del mundo, sin grandes ambiciones, sin ansias de inmortalidad, contemplando a veces, desde la cima de un monte, el Mediterráneo azul, que se aparece allá en lontananza.

(AZORÍN, *Sintiendo España*, 1942)

Presentació

Des de les Regidories de Cultura i Normalització Lingüística de l'Ajuntament de Monòver que encapçale reeditem aquesta obra del nostre paisà Antoni Ródenas Marhuenda quaranta-quatre anys després d'haver-se publicat per primera vegada i vint-i-un any després de la posterior reedició duta a terme per l'Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert depenent de la Diputació d'Alacant. De fet, la present reedició ha pogut veure la llum gràcies, per una banda, a una subvenció de l'esmetada Diputació que ha cobert parcialment les despeses d'impressió de l'obra i, per altra, gràcies a l'Ajuntament de Monòver que ha fet l'aportació econòmica restant.

Voldria començar aquesta presentació donant les gràcies a la família d'Antoni Ródenas, en general, i més concretament a la seua dona,Trini, per haver accedit a que publicàrem de nou l'obra. És per a mi tota una satisfacció poder contribuir de nou a la seua difusió ja que l'anterior reedició estava exhaurida des de feia un bon grapat d'anys. També vull agrair al professor Paül Limorti, amic d'Antoni Ródenas i bon coneixedor de l'obra, que

haja acceptat la meua invitació per a escriure el pròleg que encapçala l'obra.

Aquesta reedició, al meu parer, arriba tard, atès que malauradament l'autor ja no es troba entre nosaltres. En eixe sentit cal puntualitzar que la nostra intenció era que el llibre s'haguera publicat molt més prompte; de fet, la subvenció per a poder portar a terme la reedició va ser sol·licitada quan el nostre escriptor encara no ens havia deixat. No obstant això, els terminis administratius són els que són i els fets han esdevingut de tal manera que Antoni Ródenas no ens ha pogut acompanyar hui. Tanmateix, em queda la satisfacció de saber que estava assabentat de les gestions que des de l'Ajuntament s'estaven portant a terme perquè hui puguem tenir aquesta obra a les nostres mans. En aquest sentit, el més important a hores d'ara és el fet que finalment la reedició haja pogut veure la llum i que, amb açò, ens assegurem que noves generacions de lectors i lectores puguen gaudir de la seua lectura alhora que descobreixen un dels escriptors més importants del nostre poble.

En el pròleg de l'autor a la segona edició Ródenas afirma: "la reedició del meu llibre als vint-i-tres anys d'haver-se publicat, constitueix un motiu de sorpresa per a mi. No esperava que al cap de tant de temps hi hagués persones que se'n recordassen". Doncs bé, no només vint-i-tres anys després sinó quarantaquatre més avant, som moltes persones les que ens en recordem i les que sentim una gran satisfacció per poder divulgar la seua obra entre uns lectors i unes lectores que, contràriament al que li passava als pares d'Antoni Ròdenas, segons el que ell mateixa ens explica en aquest pròleg de l'autor, sí que poden llegir en la llengua en què ell escriu. I aquest fet ha sigut possible gràcies a

les polítiques lingüístiques que alguns governs de la Generalitat Valenciana i nombroses institucions han dut a terme al llarg d'aquests anys en matèria de política lingüística. Però, sobretot, ha sigut possible gràcies a la lluita de milers de ciutadanes i ciutadans valencians, com Antoni Ródenas, que incansablement han treballat i treballen de valent cada dia perquè la nostra llengua seguisca viva i ocupe tots els àmbits d'ús que li corresponen.

Ródenas afirmava en el pròleg a la segona edició, referint-se a Azorín, que "la millor prova d'admiració que podem fer a un escriptor és llegir-lo i més tenint en compte que va ser un escriptor minoritari, deliberadament minoritari". Exactament aquest mateix raonament és el que considere aplicable a l'obra que ara teniu a les vostres mans. Retem-li, per tant, homenatge a aquesta enlluernadora reflexió sobre Monòver i la seua gent senzilla de la millor manera que es pot fer: llegint-la. *D'Azorín i el país meu*, fa una reflexió personalíssima d'aspectes transcendents de la nostra particular forma d'estar al món com ara: la realitat sociolingüística del moment, que malauradament en molts casos encara continua vigent; la nostra forma de relacionar-nos amb l'entorn; la nostra forma de viure en una situació de llengües en contacte; la relació d'Azorín amb nosaltres...Tot açò Ródenas ho retrata i ho analitza partint d'una particularitat gens menyspreable que no és altra que fer-ho des de la perspectiva valenciana d'algú que escriu des la perifèria, des d'aquesta terra de frontera que ens atorga una gran singularitat dins del conjunt dels pobles valencians.

Desitge que gaudiu d'aquesta obra on trobareu els nanos i gegants, els xaramiters, els ametlers en flor, l'Oncle Canyís i molts dels nostres escriptors i de veïns

i veïnes que ja ens han deixat. En definitiva, espere que gaudiu de tot eixe conglomerat d'històries locals xicotetes que conformen, al seu torn, la història gran, la història en majúscules. Com el mateix Antoni Ródenas va afirmar: aquest llibres és una mena de cruïlla entre *Superrealismo* i *Canyís i Canyisaes*. Assaborim-lo i treballem perquè aquesta reedició óbriga el camí a noves publicacions de la seu obra inèdita.

Júlia Tortosa Corbí
Regidora de Cultura i Normalització Lingüística
Ajuntament de Monòver

PRÒLEG
A LA TERCERA EDICIÓ

Antoni Ródenas Marhuenda va morir el 19 de maig de 2018 a Barcelona, el vam enterrar a Monòver dos dies després. La salut permanentment delicada de Ródenas se li havia empitjorat els darrers anys. Ja no s'havia vist amb forces per a participar en el congrés sobre Azorín que va tenir lloc a Monòver l'any 2013. Ni tampoc més tard, el 2017, s'havia vist capaç d'encarar la revisió d'aquesta tercera edició de *D'Azorín i el país meu* amb què la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Monòver ha volgut commemorar el 50é aniversari de la mort d'Azorín; Ródenas va autoritzar des de l'hospital que es publicara de nou el llibre, que es mostra al lector tal i com el va deixar fixat el seu autor en 1997.

El viatge postrem d'Antoni Ródenas des de Barcelona fins a Monòver és el final de tants d'altres trajectes alternants. Sa mare va venir a Monòver des de Barcelona el 1937 fugint dels bombardejos per a tenir-lo: «per por de no malparir-me», com li agradava de dir a Toni. És aquest anar i venir, quan era un infant, a passar els estius amb els avis i ja de major entre el barri de Sant Antoni i el de la Sénia, aquesta basculació de l'esperit, la que va fer possible un llibre com *D'Azorín i el país meu*. Un llibre sobre un país que va des de les Corberes fins al Carxe i que va ser escrit amb una visió tan «centrada», tan arrelada, que va enlluernar els joves que començàvem a lluitar contra la diglòssia circumdant i que obríem els ulls a la cultura pròpia entre els anys 70 i 90 del segle passat.

Però quin interés pot despertar ara aquest llibre en una generació de lectors formats en les nostres escoles de la democràcia? Unes escoles en què s'aprén a llegir i a escriure en català i on s'ensenya literatura catalana? L'existència d'aquests lectors altament alfabetitzats, nascuts entre finals dels anys 70 i els anys 80 i 90 del segle XX, ansiosos d'aprofundir en la pròpia identitat col·lectiva, explicaria fenòmens de vendes massives com els que s'han esdevingut amb assajos recents com *Els valencians, des de quan són valencians?* de l'historiador Vicent Baydal (2016); *Els parlars valencians* de Carles Segura i Vicent Beltran (2017) (que ja va per una segona edició); o les vendes imprevistes del llibre de la pedagoga Tudi Torró *Des del sud valencià* (2017). És a aquest lector-model a qui aniré apel·lant insidiosament en aquest pròleg, i ja em disculparan els altres.

Però anem a pams. Antoni Ródenas Marhuenda, com déiem, va nàixer el 1937 a Monòver i havia viscut a cavall de Barcelona, ciutat on havien emigrat els seus pares i on ha transcorregut la major part de la seua vida, i Monòver, on té la casa pairal, un trosset de terra en la canyada de la Farina, i la seua història familiar. Va ser un lector precoç i voraç, als 14 anys s'empassava novel·les de Víctor Hugo i tot el que trobava pels Encants o el mercat de Sant Antoni. Cap a l'any 1955, als 16 anys, va començar a treballar en una casa de patents i marques del passeig de Gràcia de Barcelona com a dibuixant i redactor dels invents que s'hi presentaven. S'hi va estar fins als 45 anys, edat en què va quedar de baixa per invalidesa. Als vint anys, mentre treballa, estudia de nit el batxillerat. Es va ennuegar amb el grec en l'examen de revàlida i no va obtindre el passaport universitari, fet que alguna vegada va lamentar.

En l'oficina de patents coneix Antoni Guilleumas, company de treball i després amic, que havia estat educat en l'escola catalana de la República i que exercirà una benèfica influència en l'adolescent Ródenas. És gràcies a

Antoni Guilleumas i a la seua germana, que era bibliotecària, que comença a llegir els primers llibres d'autors catalans i d'altres que van prestant-li: una història de la literatura catalana de Rubió i Lluch, *Domicili provisional* de Manuel de Pedrolo, la revista *Quart creixent*...

Als anys 60 comença a escriure. L'enlluernen els cantautors de la Nova Cançó, els Setze Jutges, però també cantants castellans com Paco Ibáñez. De la Nova Cançó li atrau la conjunció harmoniosa de literatura i de música. Influït per la Nova Cançó, comença a escriure poesia, un fet que anys a venir consideraria una enorme gosadia. El 1968 es presenta al premi de poesia Amadeu Oller. El 1968 Manuel Sanchis Guarner l'inclou en el seu estudi la *Renaixença al País Valencià* (Eliseu Climent editor, 1968) i el situa dins la que anomena la Generació Neo-realista, concretament en el grup «Els protestataris», compost per autors nascuts a partir de 1936; Ródenas apareix al costat d'escriptors com Lluís Alpera, Josep Palàcios, Vicent Escrivà, Raimon, Emili Rodríguez-Bernabeu, entre d'altres. L'any 1971 va guanyar el Premi de Poesia "Marisa Picó" d'Alcoi amb el poema «El racó del nano» i Jesús Huguet el va incloure en l'antologia *Els darrers. Generació del 70* (1972).

Durant els mateixos anys llig *El País Valenciano* i *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster (1962) i coneix l'obra de Josep Pla. La lectura de Pla i de Fuster el marcaran profundament. En aquests autors Ródenas descobreix un tipus de literatura que no necessita inventar res per a impactar en el lector, una literatura «gal·loromànica», hereva de Montaigne, estranya a la tradició castellana que havia conegut primer. L'escriptor monover considerava *El quadern gris* de Josep Pla una obra mestra i reconeixia en Azorín un altre hereu de Montaigne, mestre de l'assaig breu i del periodisme literari. A la tríada Azorín, Pla, Fuster, caldria afegir Gaziel. Tots quatre marcaran el seu estil assagístic i bona part dels temes que tractà en

D'Azorín i el país meu. Però, malgrat aquest descobriment de l'assaig literari, Antoni Ródenas va continuar amb les seues provatures literàries en el camp de la poesia.

L'impuls per a escriure en prosa li arriba als trentaquatre anys: arran de la mort dels seus avis, sent que tot un món s'acaba, la societat agrícola monovera tradicional i els seus objectes quotidians, la cultura popular i el parlar genuí del poble. Sent, llavors, el desig de perpetuar aquest temps perdut a través del record i de la literatura. En el seu llibre, és la casa dels avis del carrer de la Sénia la representació d'aquella intrahistòria monovera que en 1904 era encara present en *Las confesiones de un pequeño filósofo* d'Azorín. Mancat d'imaginació, com ell mateix confessa, s'abocarà a l'assaig especulatiu i autobiogràfic.

A principis dels anys setanta comença a publicar gràcies a la intervenció de Josep Maria Soriano Bessó, periodista d'Alaquàs que feia de corresponsal a València per al diari barceloní *Tele/eXpres*. Soriano Bessó provenia del mon del catolicisme antifranquista i tindria un paper destacat en l'organització de la revista valenciana *Gorg*, en la qual exercia de director de manera oficiosa. El periodista valencià invita a participar-hi Toni Ródenas, que s'estrena en el número de 19 de maig de 1971 amb *«La dona, un objecte?»*, una ressenya del llibre de Maria Aurèlia Capmany, *Feliçment sóc una dona*.

En la mateixa revista i, el mateix any 1971, es publicarien en números correlatius els que serien alguns dels capítols que acabarien formant part, dos anys més tard, del llibre *D'Azorín i el país meu*: *«Notícies del sud (I): Amb un sabata i una espardenya»* (núm. 22); «Noticies del Sud (II): Els extrems es toquen» (núm. 23); «Notícies del sud (i III): Mig figa, mig raïm» (núm. 24); un any més tard, en el número 29 d'abril de 1972, es publica l'article «L'Empordà, traduït: Els difícils camins de la vertebració», que correspon al capítol «La ciutat de València: una capital que no exerceix».

Aquells articles publicats en la revista *Gorg* criden l'atenció de Joan Fuster que, el mateix any 1971, li envia una carta comunicar-li el seu desig de conéixer-lo personalment. Fuster i Ródenas es van encontrar a Barcelona el novembre d'aquell any en el domicili de Joaquim Maluquer, lloc de sojorn habitual de l'escriptor suecà durant les seues estades a Barcelona.

Antoni Ródenas comença a ser conegut i reconegut en el món de la cultura catalana. A través de Josep Maria Soriano havia entrat en contacte també amb el professor Manuel Sanchis Guarner. Va ser un dia de febrer de 1970 en què, Ródenas, de pas per València, demana a Soriano Bessó que li presente el professor. Tenia molt d'interés a informar el filòleg valencià que al sud valencià no es pronuncien les r finals i que, més enllà del Pinós, ja dins Múrcia, hi havia valencianoparlants. Les dues coses les sabia ja el professor, però al cap d'uns mesos li demana que li busque informants del Pinós i de la zona valencianoparlant de Múrcia per a una visita filològica que està planejant; Ródenas l'hi va acompanyar durant dos o tres dies.

La vesprada d'aquell mateix dia de febrer de 1970, Ródenas, Soriano Bessó i Sanchis Guarner se'n van a visitar Enric Valor, que era redactor i corrector de la revista *Gorg*. En el moment del comiat, Valor li demana a Ródenas que escriga un llibre sobre Azorín; a Ródenas li sorprén la sobtada sol·licitud de l'escriptor de Castalla, però en pren nota. Aquesta visita acabaria així amb la publicació de *D'Azorín i el país meu* tres anys més tard en la col·lecció Taronja de l'editorial l'Estel que dirigia el mateix Sanchis Guarner.

Després de la publicació del llibre, Antoni Ródenas continua col·laborant en diferents publicacions. Escriu una vintena d'articles per a *Canigó*, la revista que dirigia l'alcoiana Isabel-Clara Simó, fins l'any 1978 o 1979. En aquells anys publica també en la revista *Oriflama*. El 1976

es queda finalista del Premi Gaziel que convoca la revista *Destino* amb un article sobre Monòver: «El *Tirant lo Blanc* i el meu poble», que apareixeria en *El Correo Catalán*. En els anys vuitanta Vicent Salvador inclou un text de Ródenas en el recull *Tebeos per a intel·lectuals (25 anys d'assaig al País Valencià, 1960-1985)* (Eliseu Climent editor, 1985).

A partir dels anys vuitanta deixa de publicar de manera assídua. Quan se li demanava per què havia deixat de publicar, justament quan la llengua començava a normalitzar-se i s'ampliava la nòmina de lectors en català, contestava que ell es considerava un lector, que el seu llibre no pretenia ser res més que una aportació puntual a la cultura del país. En els anys 80 i 90 va continuar escrivint de manera esporàdica: un article en la revista *El Temps* i d'altres escampats en mitjans locals i comarcals com la *Revista de Festes* i *El Veïnat*, de Monòver; *La Rella* d'Elx; i *Quaderns de Migjorn* d'Alacant. L'any 1996 va revisar i anotar *D'Azorín i el país meu*, que va aparéixer reeditat el 1997.

De les publicacions d'aquella època destaquen per la seua qualitat «Azorín i la cultura catalana» (1989); «Blasco, Azorín i fuster. (Unes notes "renaixentistes")» (1992); i «Azorín i Pla parlen de Blasco» (1998); també resulta interessant l'article d'opinió «L'esperit i la cendra» que aparegué en la revista *El Temps* i que es reprodueix en una anotació al final del capítol «Retorn als orígens».

A pesar de les contínues sol·licitacions dels seus lectors monovers, a partir de 1998 Antoni Ródenas deixa de publicar. Reconeixia haver llegit molt, li agradava molt més llegir que escriure. Escriure poesia li semblà una gosadia, es considerava mancat de cultura per a l'assaig i d'imaginació per a la ficció. Negava que mai s'haguera plantejat de professionalitzar-se, però en el 1997, mentre presentava la reedició del seu llibre, reconeixia haver perdut el tren de la literatura i, privadament, confessava que

li haguera agradat haver-se pogut consagrat a l'escriptura «És molt bonic agafar un paper i un llapis i començar a escriure, m'hauria agradat ser un professional capaç de guanyar-se la vida amb el llapis i el paper».

D'Azorín i el país meu es publica el 1973, centenari del naixement d'Azorín, i és el número 23 de la sèrie Taronja de l'editorial L'Estel. Es va escriure en una època en què van proliferar les obres que indagaven sobre la identitat dels diferents territoris de parla catalana. *Notícia de Catalunya* (1954 i 1960) de Jaume Vicens Vives; *El País Valenciano* i *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster (1962); *Els mallorquins* de Josep Melià (1967); *Alacant a part* de José Vicente Mateo (1966); *Eivissa. La terra, la història, la gent*, de Marià Villangómez (1974).

Aquest «intent de monografia comarcal», com defineix Ródenas la seua obra, s'ha de situar, doncs, en aquest context «reflexiu» de final del franquisme, quan es veia pròxima una possible eixida a la dictadura i s'augurava la possibilitat d'un renaixement cultural i polític de les terres de parla catalana. Antoni Ródenas mateix fa una crida a l'escriptura comarcal: «Ens falten monografies, novel·les, narracions que ens descriguen les comarques, que ens parlen de la seua gent, del seu estil de vida, dels seus problemes.»

Els assajos publicats a *Gorg* que serien la gènesi del llibre, eren una reacció a alguna de les tesis defensades per José Vicente Mateo en *Alacant a part*. Al llarg del llibre s'encara sovint amb algunes de les tesis de Mateo i, en ocasions, del mateix Fuster, de vegades per a donar-los suport, d'altres per a oposar-s'hi. Un dels principals punts de discòrdia que vertebra una bona part de l'assaig de Ródenas s'origina en la tesi de Mateo i de Fuster, segons la qual la històrica demarcació primitiva del Regne de València per la línia Biar-Busot i la incorporació tardana al Regne dels territoris situats entre aquesta línia imaginària

i el riu Segura en una data més tardana, el 1305, atorgarien a aquestes comarques meridionals unes característiques que les diferenciarien de la resta del País Valencià. Ródenas no hi està d'acord.

El títol del llibre és azorinià i planià alhora. El «país» planià és simultàniament el rodal monover i les comarques de les Valls del Vinalopó, però també el País Valencià i els territoris de parla catalana de l'antiga corona d'Aragó, els Països Catalans. La visió de la cultura del país i dels països, és també, com ja he apuntat, dual i, per això, rica: «Jo us parlaré d'Azorín des de Monòver. En canvi, de Fuster, de Sanchis Guarner, de Pla i d'altres escriptors us parlaré des de Barcelona.». Ara bé, sent local, la visió d'Antoni Ródenas no és mai localista, Toni sempre va fugir com del dimoni d'allò que solia anomenar «patriotisme de campanar». Aquest punt de vista centrat en la pròpia cultura, mai perifèric, estràbic, ni interferit i, a més, transcendent, ens va captivar.

En les pàgines *D'Azorín i el país meu* se sent un altre ressò planià continu, la radiació de fons de l'estil, un estil literari basat en la llengua culta, però pastat en la llengua popular i, quan cal, travessada d'expressions idiomàtiques monoveres. I, més enllà de l'estil, la ironia, l'humor i, de vegades, un cert distanciament burlesc, que pot fregar el grotesc, però que de sobte es capgira en una tendresa que no esperàvem.

«D'Azorín»... L'azorinisme de Ródenas segueix el deixant de l'assaig de Joan Fuster «Memòria de Josep Martínez Ruiz», publicat el 1971, un assaig que fixa de manera brillant (i polèmica), la lectura fusteriana d'Azorín que ja havia apuntat el mestre de sueca en *El País Valenciano* (1962): Azorín seria el més valencià de tots els escriptors valencians-castellans, més que Blasco i més que Miró, per la seua relació amb la terra nadiua, amb la llengua i la literatura catalana, i amb seus autors.

Però a diferència de Fuster (o de José María Valverde), Ródenas s'ocupa de Martínez Ruiz des de Monòver, seguint el camí encetat per escriptors monovers com Antonio Montoro o José Alfonso. Ródenas descriu l'ambient monover de la primera època d'Azorín seguint aquests autors monovers i la tradició oral. Retrau al mestre el seu esteticisme immobilista, la quinta essència del qual la troba en el llibre *Superrealismo*. Toni aplica un reactiu d'historiador marxista a l'esteticisme azorinià i el resultat és certament interessant: «Una constant del pensament azorinià: tot passa, res queda. O introduint-hi una variant per a consolació: tot passa, però els homes amb els seus defectes i virtuts, sempre són els mateixos. Res de més fals.». Etc.

D'altres temes del llibre són les notes autobiogràfiques, la cultura popular monovera representada en el *Canyís* d'Amancio Martínez i de Joaquim Amo, els jocs de pallissa, el cançoner popular, la ironia, la fraseologia i la riquesa lèxica del valencià popular.

I també la història, o millor, el mite fal·laç de la manca d'història pròpia i la hipòtesi del segle XVIII com a segle clau en la història monovera, segle de l'expansió demogràfica, agrícola i urbana: «Som fills del segle XVIII i desconeixedors del nostre origen, sense cap pòsit històric, estem igualment insegurs del nostre futur. Intuïm, però no deduïm.»

La primera edició d'aquest llibre duia una dedicatòria tal vegada sorprenent per als nous lectors-models: «Als meus pares, que no saben llegir-me». El llibre reflexiona, entre l'angoixa i l'esperança, sobre la situació de la llengua en 1973 al nostre país: uns amics i familiars que no el poden llegir si no és amb un gran esforç; una societat culturalment castellanitzada, però que s'expressa massivament i quotidianament en català. El nous lectors de *D'Azorín i el país meu* en 2018, són lectors altament alfa-

betitzats, però que viuen en una societat en què el català ha deixat de ser una llengua d'ús quotidià massiu. Des del monover puríssim d'onque Pio Rabosa en els anys 20 del segle passat, a la generació dels pares de Ródenas (quan un castellà només podia ser, o senyoret, o foraster), passant per la del mateix Ródenas (la de la pèrdua de la transmissió familiar), els seus neolectors poden seguir en aquestes pàgines la trajectòria sociolingüística de la nostra llengua fins al 1996 i, després de la lectura, caldrà que ells facen el balanç que corresponga al seu temps.

L'edició de 1997 és la que es reedita ara. La revisió a què va sotmetre Ródenas llavors la versió de 1973 no va ser profunda, va preferir deixar el llibre tal i com es va publicar, però hi va afegir aclariments i ampliacions al final de molts capítols. En aquell moment, Antoni Ródenas era pessimista respecte de les esperances que havia posat en les possibilitat del renaixement de la cultura valenciana al nostre país, s'havia aconseguit que el valencià entrara en les escoles, però no notava una «necessitat espiritual» de consumir cultura en català. Toni considerava que la fidelitat a la llengua era la garantia d'un futur comunitari.

El llibre acaba amb una remembrança barcelonina del ball dels nanos i gegants i resulta bonic recordar que Azorín es va representar una vegada a ell mateix, vell i cec, assegut en l'entrada de sa casa del carrer Salamanca sentint arribar, sense veure'ls, els nanos i gegants que s'avancen a la creu de la processó de la Mare de Déu. *D'Azorín i el país meu* acaba quan el so del tabal i de la xaramita convoca els personatges a ballar els nanos. Quan li preguntàvem per aquest final, Toni se'n reia, veia en la cançó una al·legoria de l'existència: «hem vingut aquí/ a fer-ho millor», i qui sap si també «a fer riure en la processó».

Paül Limorti
Monòver, octubre de 2018

Pròleg de l'autor a la segona edició

La reedició del meu llibre als vint-i-tres anys d'haver-se publicat, constitueix un motiu de sorpresa per a mi. No esperaba que al cap de tant de temps hi hagués persones que encara se'n recordassen. Tinc la perdurable impressió que aleshores només el van llegir quatre persones, dues d'elles, esforcant-s'hi molt, i amb un gran agraiment per la meua part, foren els meus pares, ja que la primera edició del llibre duia la següent dedicatòria: *als meus pares, que no saben llegir-me.* Del meu pare vaig rebre un merescut reny i un comentari molt assenyat sobre un modisme de la llengua. Reny i comentari els aporte en la reedició del llibre, mentre que altres revisions, correccions i afegitons d'una certa extensió, que també hi aporte, així com un parell de capítols que igualment hi incorpore ara, m'aconsellen alleugerir-lo, suprimint un capítol sencer i uns quants fragments d'altres capítols, a fi de mantenir-lo en aquesta edició en no massa pàgines més que en la primera.

Les planes suprimides tractaven d'una temàtica massa superficial i passatgera, o bé eren anècdotes sense transcendència. Expressament hi he deixat alguns comentaris sobre el *Sureste,* que avui en dia semblen passats de moda, però que informen el lector actual de quina era la nostra situació política i geogràfica quan vaig escriure el llibre.

AJUNTAMENT DE
MONÒVER
Regidoria de Cultura

GOBIERNO
PROVINCIAL
ALICANTE

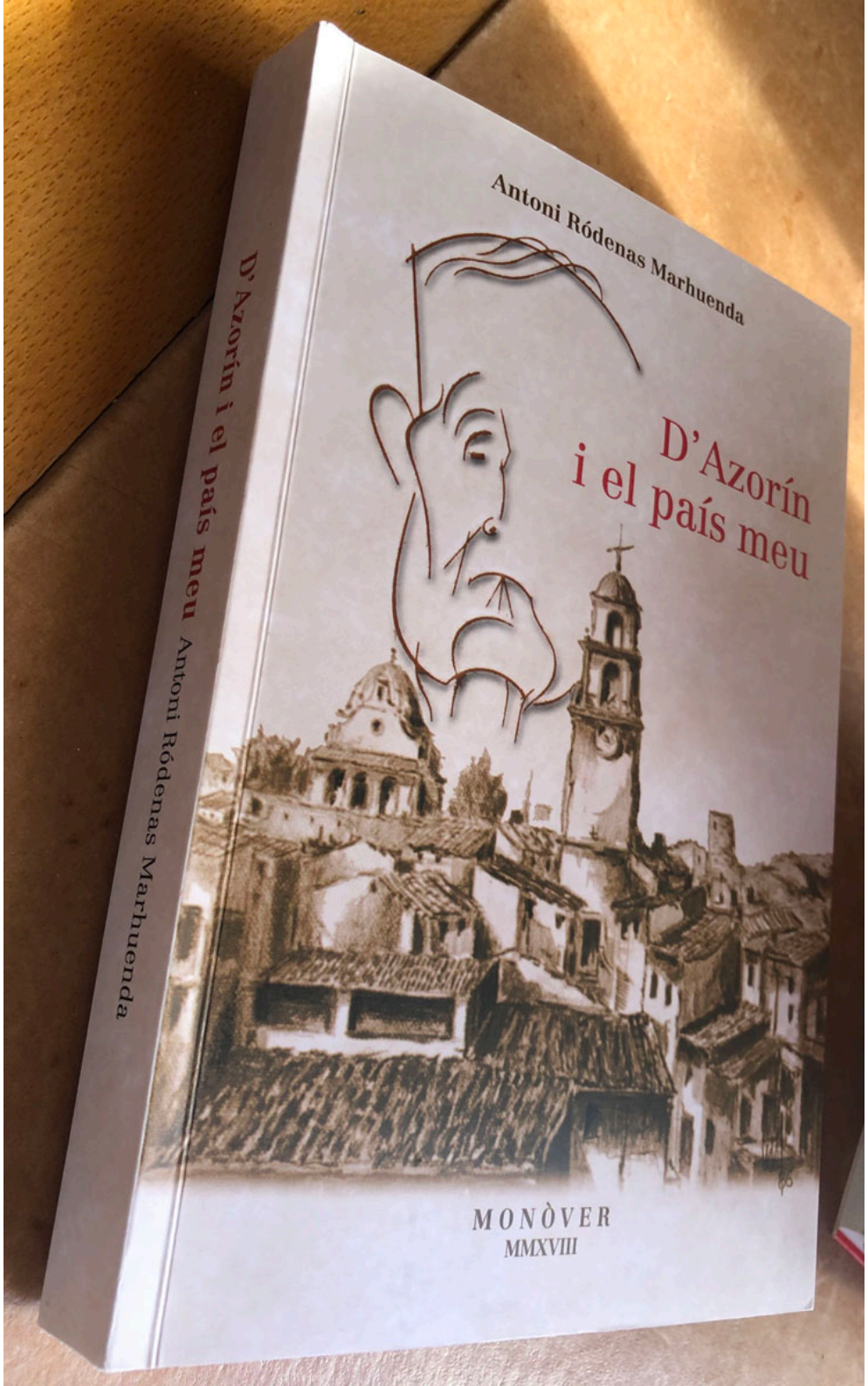
Antoni Ródenas Marhuenda
D'Azorín i el país meu
MONÒVER
MMXVIII
D'Azorín i el país meu
Antoni Ródenas Marhuenda